

СУРЯДНІ СЛОВСПОЛУЧЕННЯ ЯК ЕКСПЛІКАТОРИ СПОСОБУ МИСЛЕННЯ XXI СТОЛІТТЯ

Комлик Наталія Юріївна,
викладач кафедри романо-германської філології
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса
Шевченка», м. Полтава, Україна
nataly-off@i.ua
<https://orcid.org/0000-0002-3083-8328>

Упродовж минулого століття сурядним словосполученням не відводилося окремого місця серед лінгвістичних студій. Сполуки слів на основі сурядного зв'язку взагалі були позбавлені статусу словосполучення. Глобалізаційні й інтеграційні процеси, які торкнулися всіх галузей науки, дали можливість вітчизняним мовознавцям по-новому осмислити мінімальні сурядні синтаксеми як окремий тип словосполучень. Відтак ці одиниці розглядають не лише з опорою на логіко-граматичний підхід, а й з позицій комунікативного. Оскільки мова – це знакова система, яка безпосередньо пов'язана із спілкуванням, усі її одиниці спроектовані на досягнення прагматичних цілей будь-якого акту комунікації. Як зауважує Т. Семігінівська, «однією з базових функцій мови є модифікація внутрішнього стану людини, яка

реалізується за допомогою знаків так, що всі мовні структури, зрештою, орієнтовані на людину» (Семигінівська, 2007, с. 47). Не виняток у цьому й роль сурядних словосполучень. Тому мета нашої розвідки – дослідити спроектованість сурядних словосполучень у сучасному живому спілкуванні.

Апелюючи до слушного зауваження О. Мельничука про те, що «немає підстав для того, щоб до словосполучень відносити лише конструкції з якимсь певним характером синтаксичного зв'язку, – наприклад, з підрядним зв'язком, – і не враховувати словосполучень із сурядним типом зв'язку, які в такому разі не знаходять собі місця в системі синтаксичної науки» (Мельничук, 1972, с. 39), разом з тим мовознавці зауважують, що на часі питання аналізу функційного навантаження цих синтаксем у комунікації, яка зараз переживає епоху глобального оновлення на всіх рівнях. Об'єднувальні процеси планетарного масштабу не могли не вплинути на взаємодію мов світу, яку вчені кваліфікують як «лінгвістичну глобалізацію» (Боярова, 2015, с. 139). Зараз українська мова переживає стадію адаптування різнопланових запозичень, що спричинює появу «буферних механізмів» внаслідок активізування питомих

моделей (словоствірних, морфологічних, акцентологічних, орфографічних тощо) (там же).

Кардинальна зміна способу мислення має вплив, безсумнівно, на синтаксичний рівень. Спостерігаємо якісно нові тенденції й у використанні сурядних словосполучень. За домінуючої функції розширення змісту шляхом «нанизування» відносно рівноправних слів асиндетонним чи синдетонним способом: ***Ні щастя, ні волі, ні чуда, / ні часу, хоч би про запас*** (Ліна Костенко), ідентифікуємо такі нові тенденції використання сурядних словосполучень в актах комунікації:

1. Поєднання через єднальні відношення протилежних чи суперечливих понять в одному реченні: *Я бачив усе, що мені було потрібно, усе, чого не бачив з відкритими очима – потворність і красу, любов і ненависть* (І. Зарудко); *О, я знала ще інше життя, повне якогось різкого, пройнятого жалем і тугою щастя, що палило мене, і мучило, і заставляло заламувати руки і битись, битись об землю, в дикому бажанні згинутися, зникнути з цього світу, де щастя і горе так божевільно сплелись* (М. Томенко). Зазвичай протилежні поняття поєднуються протиставними сполучниками, серед яких типовими є *а, але, проте, однак, зате*, які спроектовані на

ілюстрування контрасту понять: *не життя, а смерть, не щастя, а горе*. У сурядних словосполученнях же із єднальними сполучниками протилежні поняття утворюють єдність, тим самим демонструючи об'єктивну реальність, яка зіткана із зв'язку суперечностей.

2. Репрезентація єдності різнопланових відношень. Усе частіше в сучасному спілкуванні можна зустріти комбіновані словосполучення, у яких між компонентами функціують різні семантико-синтаксичні відношення зі збереженням своїх формальних й смислових параметрів: *А допливеш – то цілий чи потрощений? / Спустошений, ускладнений чи спрощений?* (Л. Костенко). До того ж сполучатися можуть компоненти з абсолютно різнотипними відношеннями: *Мабуть, буде або злива, або буря, але точно не тиха погода*. Такі приклади якнайкраще демонструють багатогранність часто спонтанного мислення, яке людина «вмикає» в ситуаціях непередбачуваності, неочікуваності. Вони демонструють хід думок комуніканта, «визрівання» його кінцевої думки та позиції.

3. Створення ефекту надмірного нагнітання. Усе частіше можна зустріти нелімітативні сурядні словосполучення, компонентний склад яких виходить за

межі двох чи трьох конститuentів: *Страждаю, мислю, плачу і сміюсь* (Л. Костенко); *Любіть травинку, і тваринку, / і сонце завтрішнього дня, / вечірню в попелі жаринку, / шляхетну інохідь коня* (Л. Костенко). Функціонування подібних словосполучень засвідчує багатство уяви комуніканта, його здатність творити цілі довершені образи в межах одного лише речення.

Отже, сурядні словосполучення не лише «виборили» свій повноцінний статус окремого типу словосполучень, а й засвідчують багатий стилетвірний потенціал у процесі генерування комунікації XXI століття.

Література

1. Боярова Л. Г. Лінгвістичний аспект глобалізації. Лінгвістичні дослідження: Збірник наукових праць ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. 2015. Вип. 40 с. 138 – 144.
2. Зарудко І. Матадор. Нотатки авантюриста. Харків: Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2013. 240 с.
3. Костенко Ліна. Триста поезій. Вибрані вірші. К.: А – Ба – Ба – Га – Ла – Ма – Га, 2020. 416 с.
4. Мельничук О. С. Словосполучення. Сучасна українська літературна мова: Синтаксис. Київ, 1972. 561 с.

5. Семигінівська Т. Г. Вплив глобалізації на мову як аспект культури суспільства / Т. Г. Семигінівська // Вісник СумДУ. Серія : Філологія, 2007. – №1. – Т. 2. – С. 45–49.
6. Томенко М. В. Теорія українського кохання. К.: Генеза, 2010. 128 с.